

СТАНОВИЩЕ

АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ	
ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
№ 587	дата 19.VII.2016г.
№ 19.VII.2016г.	дата 19.VII.2016г.
ул. Шипченски проход № 02, вл. 11	
23 08; факс: 02/ 870 21 91	

за научната продукция на Илияна Илиева Марчева – единствен кандидат в конкурса за професор за нуждите на Института за исторически изследвания

За конкурса кандидатката се представя с много голяма по обем и разнообразна по проблематика продукция. Основно произведение е монографията „Политиката за стопанска модернизация в България по време на студената война”. Това е огромен монолит, впечатляващ със своя обхват и задълбоченост. За пръв път в българската историография е налице пълно, изчерпателно изследване за модернизацията на икономиката на България през цялото времетраене на комунистическия режим. Книгата е написана на базата на много добро познаване на изворите и при ползването на голямо количество литература от български, руски и западни автори, и както е нещо рядко срещано досега – и на автори от страните на бившия съветски блок.

Посоченият труд сам по себе си е крупен принос в българската историография по съвременната история на България. Той е изпълнен обаче с много конкретни приносни моменти, някои от които ще посоча:

с. 58–60 – За идеите и споровете в периода 1945–1948 г. за индустриализацията на България;

с. 84–85 – Проблемът за смяната на кадрите във висшия управленски ешалон на страната в началото на 50-те години;

с. 109–114, 118–119 – За промените в икономическата политика на държавата през 1954–1956 г. и възникналите сериозни трудности в народното стопанство в този период;

с. 129–132 – За вътрешното, служебно разработване параметрите на Третата петилетка. Досега ние сме се опирали най-вече на готовите постановки на Седмия конгрес на БКП;

с. 150–151 – Относно причините за връщането към централистичното начало в управлението след 1960 г.;

с. 194–199, 206–209, 216–247 – Разкриването цялостната картина на икономическото развитие през първата половина на 60-те години и разгръщането на началния етап на икономическата реформа;

с. 209–214 – Въпреки че вече е писано немалко за политиката на „всестранното сближаване през 60-те години“, Марчева внася редица нови моменти и идеи по въпроса;

с. 329 – Авторката прави интересен извод за новата програма на БКП от 1971 г.: „Търсеният социален резултат напомня за развитието, което се наблюдава по това време в индустриално развитите страни от западния свят за създаването на новата средна класа”.

На много високо ниво е изследван преломът в технологичното превъоръжаване на българската икономика през 70-те години (с. 345–396).

с. 410–418 – Заслужава внимание разработването на въпроса за развитието на личното стопанство през 70-те години, което все повече придобива облика на частно земеделие;

с. 451–460 – Добре е показано как Годор Живков успява да преодолее опасността от преки удари върху себе си в периода на своеобразното „междущарствие“ от смъртта на Л. И. Брежнев до възкачването на М. С. Горбачов (1982–1985 г.)

с. 471–483 – За развитието и бързото изхабяване на Новия икономически механизъм през първата половина на 80-те години;

с. 487–534 – Много интересен е параграфът за промените в българо-съветските отношения в началния период на Горбачовата „перестройка“ (1985–1986 г.);

Тук бихме споменали и редица други проблеми: усвояването от българските управляващи среди на идеите на „перестройката“, провалът на опитите за „технологична революция“ 1985–1986 г., възникналата криза в българо-съветските отношения 1987–1989 г. и пр.;

с. 535 – Оценката на Марчева, че постановките на Юлския пленум 1987 г. са „изключително радикални“ и че още от 1987 г. може да се говори за начало на прехода към пазарна икономика и демократизация под названието „нов модел на социализма“ – теза издигната на споменатия Юлски пленум.

с. 592 – Авторката оценява модернизацията в България през втората половина на ХХ век като консервативна, тъй като тя не допуска частната собственост и не ликвидира дребнособственическите нагласи в обществото.

* * *

Към монографията имам и някои бележки.

На с. 93–94 – обосновавайки линията за коригиране на високите темпове на икономическия растеж в плана за Първата петилетка авторката е пропуснала да отбележи, че всъщност цялата линия на Юнския пленум на ЦК на БКП – 1949 г. е една негласна ревизия на постановките на XVI пленум на ЦК – 1948 г. и на Петия конгрес на БКП и че това идва след забележката на И. В. Сталин от пролетта на 1949 г.: „Болгарии нужна передышка”.

Авторката е пренебрегнала фактът, че решаваща роля за развитието на „Големия скок” 1958–1959 г. има влиянието на извършващото се в Китай и това личи от прякото копиране на много елементи от китайската практика по това време.

с. 217 – Защо е премълчана решаващата роля на В. И. Ленин за оформянето на идеите и за развитието на НЕП-а?

с. 380–382 – Защо е подценена мобилизиращата роля на решенията на Юлския пленум на ЦК на БКП – 1976, с който именно се дава гласност и се направлява развитието на описаните от авторката процеси?

с. 428, 474 – Марчева не е отбелязала, че системата на „насрещните планове” е в същност едно политическо и административно насилие над трудовите колективи.

Както се вижда, моите бележки са за периферни, съпътстващи проблеми, те не засягат основните разработки и изводи на авторката.

* * *

Наред с основния труд кандидатката представя списък от 120 произведения: монографии, студии, статии и научни рецензии, голяма част от които са извън проблематиката на споменатия основен труд. От тази

група ще маркирам публикациите по шест направления, без да претендирам, че те са най-важните.

На първо място бих отбелязал раздела, написан от Марчева в „История на Отечествения Фронт/съюз”, отнасящ се за периода на 60-те и началото на 70-те години (с. 225–306) – кандидатката разкрива добре противоречивите тенденции в развитието на тази организация по това време: от една страна разширяване обхвата на дейност и от друга – задълбочаване на кризисните процеси.

Авторката има редица разработки в сферата на гендер -историята, сред които ще посоча: „Женското движение и неговата съдба през периода септември 1944 – юни 1945”. – Минало, 1995, № 1; „Мъжките момичета в кръговрата на промените. Българката през втората половина на ХХ век”. В сборник, излязъл през 2001 г., с. 318–331; „Женски организации на власт: българският случай 1944–1990”. В сборник, 2010 г., с. 36–44; „За "опекунското представителство" на жените в България 1944–1958 г.” В сборник, 2011 г., с. 203–221; „Жената в България в края на ХХ и началото на ХХІ век: криза на идентичността”. В сборник, 2014 г., с. 212–253.

Все в тази връзка са изследванията за мястото на жените във висшето ръководство на страната. Тук бих посочил една част от публикациите по тази тема: 1. Обобщаващата статия: „Еманципацията при социализма: българката във върховете на властта”. В сборник – 2009 г., с. ~~170-183~~, 2. „Българската лейди Сталин – Цола Драгойчева”. В сборник – 2005 г., с. 170–183. Има няколко статии за Людмила Живкова в т. ч.: „Просветеният абсолютизъм”. Людмила Живкова” в посочения сборник, 2005 г., 170-183; „Людмила Живкова в женското десетилетие на ООН (1976–1985)”. В сборник – 2013 г., с. 92–102.

Кандидатката навлиза смело и в историята на българската наука. Имам предвид сериозното изследване: „БАН в началото на прехода 1988–1997”. В сборник – 2015 г., с. 196–228.

Накрая ще отбележа едно също така обемно и широкообхватно изследване: „Болгаро-росийские отношения в 1992–2013 гг. Заметки и наблюдения”. В сборник–Москва, 2014, с. 307–345. Споменавам този труд тъй като проучванията в българската историография за развитието на

България в периода след 1989 г. са все още много недостатъчни и като бройки и като задълбоченост.

* * *

В заключение: Изложеното до тук показва по категоричен начин, че Илияна Илиева Марчева има всички необходими качества за да получи научното звание „професор” и аз препоръчвам на уважаемото Жури да ѝ го присъди.

18 юли 2016 г.

Автор:

(проф. д.и.н. Владимир Мигев)